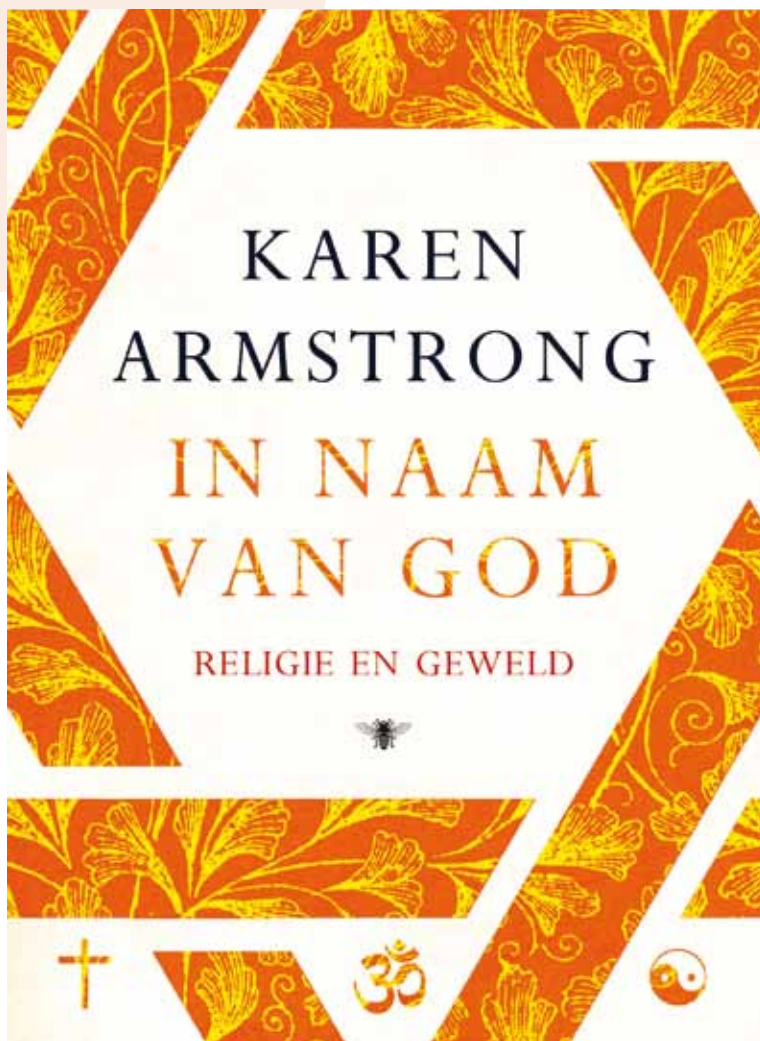

IN NAAM VAN GOD. RELIGIE EN GEWELD Karen Armstrong (De Bezige Bij, Amsterdam/Antwerpen 2015), 548 blz., € 29,90

en onderdrukking te rechtvaardigen. Armstrong laat mooi zien dat dit in feite nooit veranderd is, ook niet nadat seculiere naties het heersende politieke systeem werden. Het agressieve nationalisme en kolonialisme dat daarmee gepaard ging, werd eveneens gelegitimeerd met religie. Het sterke punt van het boek is echter dat het laat zien dat de weerstand tegen onrecht ook vaak door religie geïnspireerd werd. Met tal van voorbeelden toont ze aan dat religie zodoende tevens een remmend effect heeft gehad op oorlogszucht. Het fundamentele probleem ligt volgens

Armstrong dan ook vooral in de menselijke aard en de staatsstructuren, en niet in religie. Armstrong heeft een bijzonder interessant betoog geschreven, waarin ze haar punt maakt via tal van achtergronden en historische gebeurtenissen. Voor geschiedenisdocenten is dit boek een mooi handvat voor de broodnodige nuance. In een tijd waarin politici een aanslag door moslims op een satirisch weekblad aangrijpen om op het gevaar van religie te wijzen om stemmen te winnen, is dat geen overbodige luxe.

Jan Verdonk

HET WONDERBAARLIJKE LEVEN VAN VÁCLAV HAVEL

'Gods wegen zijn ondoorgrondelijk,' zou mijn gereformeerde vader hebben gezegd als hij nog geleefd had en Václav Havel. Een leven had gelezen. En inderdaad, de levensgeschiedenis van de oud-president van Tsjechië zou je een godswonder kunnen noemen. Havel groeide op in een rijke familie. Zijn vader bezat bouw- en vastgoedprojecten in Praag en diens broer was eigenaar van een van de grootste filmstudio's in Europa. Maar het communistisch bewind belemmerde hem zijn studiedromen te verwezenlijken. Op veertienjarige leeftijd werd hij al 'als bourgeois-element gebrandmerkt, onwaardig om zelfs maar een middelbareschooldiploma te ontvangen'. Via een avondopleiding wist hij ondanks dat stempel toch nog aan de benodigde papieren te komen. Echter, een academische opleiding zat er niet meer in. Wat restte was een paar jaar militaire dienst – geen fijne tijd, want jongens als hij moesten de vervelendste klussen doen. Na zijn dienstitijd hoopte hij opnieuw op toelating tot de universiteit, maar dat lukte wederom niet. Uiteindelijk werd hij niet helemaal op een zijspoor gezet, maar kon hij in een theater als toneelknecht aan de slag. En daar begon het sprookje. Het sprookje dat we allemaal kennen. Havel werd schrijver van toneelstukken, die overal in de wereld nog steeds worden opgevoerd, auteur van vermaarde essays en prachtige toespraken en ontvanger van tal van eervolle prijzen waaronder

de Erasmusprijs in 1986. (Denk nog even terug aan de comotie van destijds. Havel kon de prijs niet zelf ophalen, en in eerste instantie mocht er van de Nederlandse regering in zijn voorgelezen toespraak niet worden gerept over de onderdrukking van de mensenrechten door de Tsjechoslowaakse overheid!) Daarnaast is hij bekend als dissident, politieke gevangene, leider van Charta 77, medeoprichter van het burgerforum tijdens de Fluwelen Revolutie eind 1989 en als alles bekronend slot president van het land tussen 1989 tot 2003. Kan een leven wonderbaarder verlopen?

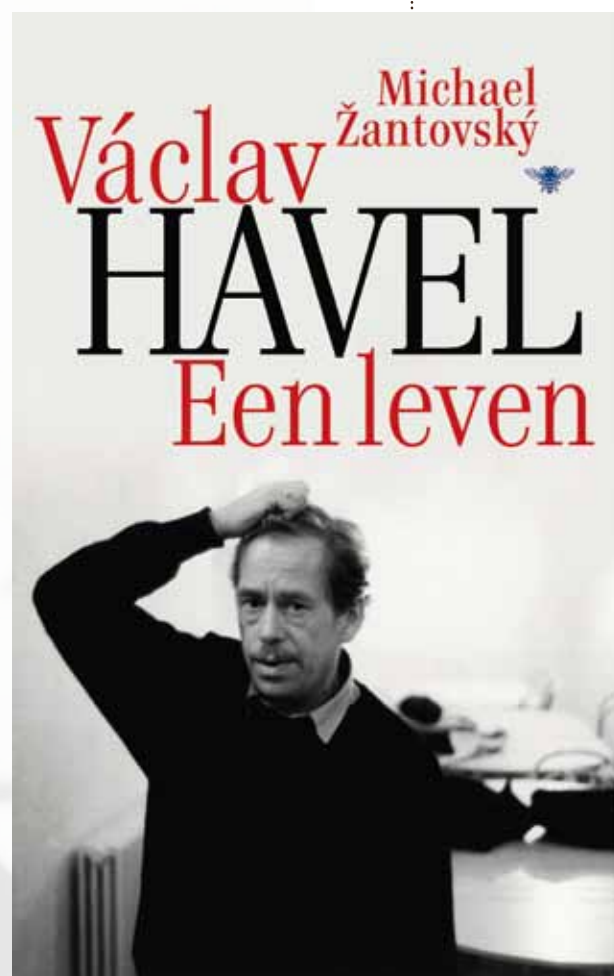
Havels biograaf Žantovský (ambassadeur van Tsjechië in Groot-Brittannië) memoreerde vrijwel alle belangrijke feiten en gebeurtenissen. Hij maakte dan ook veel zaken van dichtbij mee. Žantovský was niet alleen een goede vriend van Havel, maar behoorde tijdens diens presidentschap in de functie van perschef, woordvoerder en adviseur ook tot de naaste medewerkers. En die nabijheid levert schitterende anekdotes op. Over Gorbatsjov bijvoorbeeld, die stamelde dat hij niet rookte, toen Havel bij zijn eerste bezoek aan de Sovjet-Unie de vredespijp met hem wilde roken. Deze originele pijp had hij tijdens een eerdere reis naar de Verenigde Staten van een indianenopperhoofd ontvangen. Of over de nieuwe kostuums, die voor een lunch met de Engelse koningin te elfder ure moesten worden aangeschaft, want ook tijdens zijn staatsbezoeken droeg Havel het gedateerde pak dat hij aanhad tijdens zijn inauguratie als president. (Met de outfits van zijn medewerkers was het trouwens niet veel beter gesteld. Zij droegen de meeste tijd hun trouw-

pak.) Ook aardig om te lezen is dat Havel dacht buiten Praag een geschikte bestuurslocatie te hebben gevonden als alternatief voor het moeilijk te verwarmen paleis op de Burcht. Eenmaal verhuisd, kwam hij tot de ontdekking dat bepaalde vertrekken voor andere doeleinden werden gebruikt. Zo bleek het onder andere een bordeel te huisvesten. En zo is er nog veel meer *inside information* die wij vermoedelijk nooit te weten zouden zijn gekomen zonder deze biografie. Opvallend is verder dat Žantovský uitgebreid en zeer gedetailleerd over de geschiedenis van Tsjecho-Slowakije vertelt. Voor de ouderen zal het een opfrissing van het geheugen zijn, voor de jongere lezer is de geschiedenis wellicht nieuw. Allereerst was er natuurlijk het verdrag van München met de annexatie van Sudetenland door nazi-Duitsland, iets wat men in Tsjechië nog altijd als het ultieme verraad beschouwt. Daarna de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding gevolgd door de verdrijving van de Duitsers uit het betreffende gebied. Vervolgens de communistische dictatuur en het Warschaupact met alle pesterijen en wreedheden die dat met zich meebracht. De Praagse Lente met een kortstondige liberalisering met dank aan Alexander Dubček. (Na zijn knieval in Moskou heeft hij in Tsjechië nooit meer de waardering gekregen die hij verdiende.) Charta 77, de Fluwelen Revolutie, de opbouw van het land dat in de jaren tachtig vrijwel failliet was en de opsplitsing in 1993 in Tsjechië en Slowakije. Al met al heel lezenswaardig en boeiend voor geschiedenisdocenten. Minder interessant is misschien de overvloedige aandacht van Žantovský voor de – veelal absurdistische – toneelstukken

van Havel. Vaak zijn het afspiegelingen van de situatie waarin hij op een bepaald moment in zijn leven verkeerde met als belangrijkste thema 'leven in waarheid'. Naar zijn politieke loopbaan vertaald was het de keuze tussen realpolitik en moraalpolitiek, waarbij het laatste in zijn beleid en besluitvorming de doorslag gaf. Een zin uit een van zijn toespraken aan het Tsjechische volk luidde: 'Macht hebben maakt mij voortdurend argwanend jegens mijzelf.'

Zal iemand als Vladimir Poetin dat weleens tegen zichzelf gezegd hebben?

Gert Moleman ■

VÁCLAV HAVEL. EEN LEVEN. Michael Žantovský (De Bezige Bij, Amsterdam 2014), 608 blz., € 39,99